

HILLERØD

LOKALHISTORISKE FORENING

Nr. 2 37. årgang 2022

Redaktion og layout:
Eva Holm-Nielsen

Tryk: Nofoprint, Vallensbæk
ISSN 0903-3505

Udkommer 3 gange årligt
Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen

Medlemskab tegnes ved henvendelse til
Inge Elsøe eller indbetaling på
Danske Bank reg.nr. 9570 0007044607
Pris: 125 kr, husstand 200 kr.

www.hillerødlokalhistoriskeforening.dk

© Copyright
Hillerød Lokalhistoriske Forening

Indhold

TYSKE FLYGTNINGEBREVE 3
af *ASGER BERG*

MIN SKOLEVEJ 12
af *TORSTEN BERG*

Forsiden: Frederiksborg Statsskoles skolegård, 1958.
Foto: Birgit Kjeldmand. Hillerød Lokalhistoriske Arkiv.

Hillerød Lokalhistoriske Forening støttes af:
Det Nationalhistoriske Museum Frederiksborg Slot - FOSS -
Frederiksborg Svendeforening - Hillerød Borgerstiftelse - Hil-
lerød Industri- og Håndværkerforening - Holte Vinlager, Hil-
lerød - PriceWaterhouseCoopers, Hillerød - Ullerød SuperBrugs

Formand
Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
larskanit@gmail.com

Næstformand
Bjørn Christiansen
Kongens Vænge 61
3400 Hillerød
Tlf. 2230 0149
esbc@email.dk

Kasserer
Inge Elsøe
Ørnevej 10
2970 Hørsholm
Tlf. 2386 1131
elsoe@email.dk

Sekretær
Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
evamahoni@gmail.com

Henrik Selsøe Sørensen
Bagsværd Hovedgade 106, I C
2880 Bagsværd
Tlf.: 4274 2484
hselsoe@gmail.com

Mona Petersen
Grønneager 21
3400 Hillerød
Tlf.: 4074 7357

Christian Obel
Bæverdalen 29
Ny Hammersholt
3400 Hillerød
Tlf.: 2142 2468
sm.obel@gmail.com

LOKALHISTORISK ARKIV
Christiansgade 1
3400 Hillerød
Tlf. 7232 5884

TYSKE FLYGTNINGEBREVE

I sommeren 2022 modtog vi en mappe med ca. 85 breve skrevet af en halv snes tyske krigsflygtninge i Hillerød. Brevene, der var adresseret til adjunkt, senere lektor Asger Poulsen, Almevej 4, stammer fra 1945 og fremefter, idet Asger Poulsen opretholdt kontakten til nogle af brevskriverne, også længe efter at de havde forladt Hillerød og var vendt tilbage til Tyskland.

I dag består brevenes værdi især derved, at de fortæller om

disse civile flygtnings livsskæbner, men lokalhistorisk viser de også interessante sider af flygtningens liv, mens de var indkvarterede her i Hillerød i 1945-1946.

I de sidste måneder af besættelsen kom der i hundredvis af tyske flygtninge til Hillerød, især kvinder og børn. Mange af dem var flygtet fra Østprøjsen, efterhånden som den røde hær trængte frem. Mellem de civile var også sårede tyske soldater fra østfronten.

AF
ASGER BERG

Foto s. 3.
Luthersk Mis-
sionshøjskole,
her med den
tidligere indkør-
sel fra Fredens-
borgvej 9, hvor
tyskerne opstil-
lede et vagttårn.
Foto: Thorvald
Staustrup,
1940. Hillerød
Lokalhistoriske
Arkiv

I Hillerød blev de sårede soldater indlagt på det gamle sygehus på Søndre Banevej, som i 1943 var blevet erstattet af det nye Centralsygehus ved Dyrehavevej. Det gamle sygehus blev også brugt som kaserne af den tyske værnemagt.

De civile flygtninge, der kom til Hillerød fra omkring marts-april 1945, blev indkvarteret forskellige steder. Her i byen havde Luthersk Missions Højskole ved Fredensborgvej været beslaglagt af besættelsesmagten fra 27. september 1943, og kort før befrielsen i maj 1945 rykkede 490 flygtninge ind. Flygtningelejren her var adskilt med pigtråd fra det tyske militære område ved højskolen. Andre opsamlingslejre var Slotspavillon, Missionshotellet, Nordre Banevej Skole og "Ullerødlejren", Grundtvigs Højskole, hvor ca. 500

flygtninge holdt til fra 26. marts 1945 til 1. april 1946. "Flygtningesygehuset", det gamle sygehus på Søndre Banevej, var efter befrielsen stadig reserveret for tyske patienter.

De mange flygtede ældre og mødre med børn var i stort omfang traumatiserede af deres flugt over Østersøen til Danmark. De var udmattede, underernærede og led af alskens sygdomme. Dødsfaldene var mange. På Hillerød Kirkegård blev der ifølge den daværende kirkegårdsinspektør, Anders Rud Blomberg, begravet 60 tyske soldater i den nye afdeling K på kirkegården, som var købt af kommunen fra enkefru Margrethe Klinkes have, Søndre Banevej 7. Ligene fra soldatergravene, der kunne identificeres via deres "hundetegn", blev i 1960'erne flyttet til Vestre Kirkegård i København.

Tyske flygtninge
på Luthersk
Missionsfor-
enings Højskole,
1945. Foto:
Hillerød Lokal-
historiske Arkiv

Dødsfaldene blandt de civile flygtninge var lige så mange. Anders Blomberg nævner, at der på Hillerød Kirkegård blev begravet omkring 69 personer, mest børn og gamle. Dertil kom Nyhuse Kirkegård samt desuden Tjæreby Kirkegård, hvor der skulle være begravet ca. 35 flygtninge. Identifikation og registrering af de døde har det dog knebet med, et problem som også nævnes i et af flygtningebrevene. Måske har det spillet ind, at der både var katolikker og protestanter blandt de døde, så hvem skulle stå for registreringen?

En begrænset oversigt over begravelser og andre kirkelige handlinger i Hillerød og Ullerød kan man i dag finde frem til via Danske Slægtsforskeres navneregister på nettet. Det omfatter 48.936 poster fra hele landet, men kun ca. 70 fra Hillerød, heraf 13 døde. Registeret bygger på de kommunale flygtningeprotokoller.

Blot ét enkelt eksempel: I. august 1945 blev Frank Artur Ulrich født i "Flygtningelejr Hillerød", antagelig Grundtvigs Højskole, og året efter, den 1. december 1946, blev han døbt i Tårs Sogn på Lolland. Drengen opholdt sig nu på Børnehjemmet Berritsgaard, fordi hans mor, 24-årige Helga Ulrich fra Danzig, var død i Hillerød den 19. februar 1946 og begravet på Hillerød Kirkegård. Dødsårsagen var endocarditis (hjerterbetændelse).

Lektor Asger
Poulsen. Foto
fra 1950'erne.
Hillerød Lokal-
historiske Arkiv

FLYGTNINGEBREVENE

Lektor Asger Westergaard Poulsen (1904-1978) var i årene 1931-1971 ansat ved Frederiksborg Statsskole, hvor han underviste i sit hovedfag tysk og sit bifag religion, samt desuden i sløjd og musik. Hans navn forbindes også med hans indsats som formand for Frederiksborg Musikforening.

Bl.a. på grundlag af sin færdighed i det tyske sprog fik han i efteråret 1945 den opgave at være dansk kulturleder på Missionshøjskolens flygtningelejr, hvor han skulle arbejde sammen med den tyske lejrledelse. Det var socialinspektør Poul Balsløw, der bad ham hjælpe, og gennem brevene til Asger Poulsen får man et tydeligt indtryk af, hvor stor betydning hans humanitære hjælp fik for de enkelte. Han hjalp med praktiske opgaver, bidrog til kulturelt samvær med oplæsning,

Deutsches Flüchtlingslager
Missionshochschule

Hillerød, den 11. Dezember 1945

An
Herrn Studienrat Poulsen
Hillerød
Almevej

Nachdem durch den Fleiß und den Eifer unserer am schönen Werk der Weihnachtsvorbereitungen tätigen Männer und Frauen die Anfertigung von Spielzeug aller Art im großen und ganzen als abgeschlossen angesehen werden kann, veranstalten wir am

3. Adventssonntag, den 16. Dezember 1945, ab 15 Uhr

eine

Spielzeug - Ausstellung

und gestatten uns, Sie nebst Frau oder sonstigen Angehörigen hierzu ergebenst einzuladen.

Die Ausstellung bezweckt neben der gewiß anregenden und schönen Schau an sich die Hebung und Förderung der Weihnachtsvorfreude, sie soll aber zugleich auch unserem Dank an die dänischen Organe und Stellen Ausdruck verleihen, denen wir es verdanken, Weihnachten für unsere Kinder zu einem Fest der Freude gestalten zu können.

Braun
.....
Leiter des Amtes für
kulturelle Betreuung.

Ergebünst
Slöbr
.....
Lagerleiter.

korsang og musik, udlånte bøger m.m. Men især har han tydeligvis været menneskelig støtte og sjælesørger. Taknemmeligheden lyser ud af brevsamlingen.

I årene 1945-1946, da de tyske krigsflygtninge opholdt sig i Hillerød, var alt tysk suspent - tyskerne var jo fjenden under 2. Verdenskrig. At omgås tyskere var ildeset. Flygtningene var internerede i lejrene, men kunne dog få udgangstilladelse af lejrchefen, men fraternisering var uønsket. Når lektor Poulsen skulle have besøg på Almevej af en af flygtningene, skulle det helst foregå efter mørkets frembrud, fortæller Ib Westergaard, hans søn, der har overladt os mappen med brevene. Ellers blev der snakket. Ib Westergaard, født 1937 og fhv. skoleleder i Kregme og Vinderød, husker tydeligt stemningen dengang.

En af de ting, lektor Poulsen kunne hjælpe med, var at holde andagter på tysk for flygtninge. Det skete især på Missionshøjskolen, som jo også lå ret tæt på Almevej, en sidevej til Holmegårdsvej. Af flygtningeprotokoller fremgår det endda, at han i flere tilfælde foretog hjemmedåb. Da den ugifte 22-årige mor Gerda Gaidies fra Ullerød-lejren fik døbt sønnen Dietmar August Gaidies, foretog Poulsen dåben som hjemmedåb den 17. februar 1946. Drengen var født 21. januar 1946 på Flygtningesygehuset. Flygtningene blev normalt

flyttet til andre lejre i Danmark og i 1946 eller 1947 sendt retur til Tyskland, og under flytningen kunne en dåbsattest forsvinde. Gerda Gaidies skriver således til "ærede hr. pastor Poulsen" og beder ham sende sønnens dåbsattest til hendes nye adresse i Lübeck. Også Margot Grodde efterlyser i september 1947 fra lejren i Aalborg en dåbsattest for datteren Christian Regine, født på Flygtningesygehuset i Hillerød 1. januar 1946 og døbt i Ullerødlejren af Asger Poulsen.

De fleste af flygtningebrevene er ifølge sagens natur sendt, efter at brevskriverne havde forladt byen, men de fortæller ganske interessant og bevægende om deres oplevelser her i byen og om deres senere liv. Mange af dem vendte tilbage til det delte Tysklands østzone, hvor de frygtede for deres skæbne.

Især fire korrespondenter træder frem: Bibliotekar og forfatter Walther Braun (1893-1962) fra Elbing; hans svigersøn, børnelægen dr. Karl Heinz Stoeckel (født 1908) fra Berlin, som 8. september 1945 blev viet i Hillerød til Brauns datter Marianne; kredsbygmester Oskar Hünerasky (1886-1964) fra Østprøjsen; frøken Klara Schrade.

WALTHER BRAUN OG FAMILIE
Walther Braun var kommet til lejren Missionshochschule i Hillerød som krigsinvalid i april 1945. Han

I december 1945 inviterede lejren på Missionshøjskolen til en udstilling af legetøj, fremstillet af flygtningene selv med hjælp fra danske myndigheder. Brevet er underskrevet af Slöbr, lejrens leder, og Walther Braun, kulturlederen.

Amtssygehuset på Søndre Banevej, der i 1945 blev flygtningesygehus. Foto: Henrik Jørgensen, 16. juni 1940. Hillerød Lokalhistoriske Arkiv

skrev breve på skrivemaskine, fordi han manglede højre arm. I marts 1946 blev han og hans familie flyttet til Kløvermarken-lejren på Amager, da højskolen skulle i gang igen.

Da han i november 1946 rejste retur til Schweinfurt i Tyskland, blev hans skrivemaskine beslaglagt, og de følgende breve måtte han lade skrive i hånden på et kontor, hvilket kostede ham 1 mark pr. side. Han fortæller, at han havde mistet sin stilling som bibliotekar i 1935, fordi han ikke var partimedlem. Som forfatter skrev han fortællinger på nedertysk.

I Hillerød blev Braun hurtigt medansvarlig for lejrens kulturelle og sociale indsats, og på den måde kom samarbejdet med Asger Poulsen i stand. Braun ville gerne underholde og beskæftige de internerede, men mulighederne var små.

I februar 1946 vil han fx gerne arrangere et lille improvisations-spil, hvortil han har skrevet forbindelse vers. Spillet skulle indeholde en gættekonkurrence med præmier, som han meget beskedent beder Asger Poulsen hjælpe med at skaffe: 4 æbler, 1 eller 2 pakker kiks, 1 sild, 1 kam, cigaretter, dog højst 10.

I brevene fra Walther Braun er der også hilsner til andre lokale folk, som han har haft kontakt med: højskolelærer K.P. Korsholm, pastor Eugen Jensen, pastor Ejnar Johansen og Asger Poulsens kollega på Statsskolen, lektor Peter Grove. Sammen med pastor Jensen og Peter Grove forsøgte Braun at tilvejebringe dødsattester for internerede i Missionshøjskolen, Ullerødlejren og Slotspavillonen, men opgaven var svær.

Efter flytningen til kæmpelejren i Kløvermarken i marts 1946, hvor han boede i barak 646 med 23 andre, og efter hungerårene i Tyskland 1946-48, ser han med stor glæde tilbage på tiden i Hillerød.

Det samme gælder hans svigersøn, børnelægen dr.med. Karl Heinz (eller Heinrich) Stoeckel, der også kom hertil som invalid. Trods sin benprotese kunne han arbejde som læge på Flygtningesygehuset, der var sygehus for hele Nordsjælland. I Hillerød blev han forlovet og 8. september 1945 gift med Marianne Braun. Deres søn Winfried Eckhard Stoeckel blev født 11. januar 1947, men efter at Flygtningesygehuset i Hillerød i august 1946 var blevet ændret til tuberkulosesygehus, var dr. Stoeckel og hans kone forflyttet til et flygtningesygehus i Grove ved Karup. I november 1947 vendte familien Stoeckel tilbage til Tyskland, hvor han siden oparbejdede en god lægepraksis.

I et brev fra november 1947 glæder Walther Braun sig over, at hele familien nu er tilbage - undtagen én. Det første lille barnebarn, Dietrich-Eckhard, måtte de efterlade i Hillerød, og han ser frem til en dag at kunne se drengens grav.

NOGLE AF DE ANDRE BREVE
Ægteparret Hünerasky fra Østprøjsen var i maj 1945 blevet

anbragt i flygtningelejren på Missionshøjskolen. Oskar Hünerasky havde været arkitekt eller bygmester (Kreisbaumeister). Både han og hans kone, Lucia, arbejdede i lejren som lærere i almindelige skolefag for ca. 90 børn i lejren, hvor de også støttede det kulturelle og kirkelige arbejde.

Da de omkring 1. marts 1946 blev overflyttet fra Hillerød til den store lejr Kløvermarken på Amager, så de fra deres kolde og primitive barak i "fangelejren" nostalgisk tilbage på tiden i Hillerød, hvor de dog havde haft deres eget "Zimmer". Også i Kløvermarken fik de dog hver deres skoleklasse på 40 børn ud af lejrens ca. 3000 børn. Lektor Poulsen støttede dem fortsat, både materielt og praktisk. Endda med et besøg, skønt det ikke var tilladt. Ægteparret havde mistet kontakten til deres to døtre, som stadig var i Tyskland, og da de ikke måtte sende post til Tyskland, hjalp Poulsen med at skabe kontakt. Det lykkedes i april 1946, og efter en mellemstation i november i samlingslejren Høruphav på Als blev de i december 1946 genforenet med døtrene i Aschersleben i Sachsen-Anhalt, i den russiske zone. Med sig havde de en god anbefaling fra Asger Poulsen.

Ved julen 1947 tænker Oskar Hünerasky med vemod tilbage på den skønne julefest på Missionshøjskolen i 1945. De er stadig flygtninge, om end nu i Tyskland,

Wehrter Herr Poulser Poulsen!
 Ich Gerda Gaidies komme zu Herrn Poulser
 mit einer großen Bitte. Zweck meines Sohnes
 Friedrich Gaidies seine Geburtsurkunde und
 Taufschein. Da ich nun von Dänemark nach
 Deutschland gekommen bin brauche ich die
 Urkunden dringend. Ich glaube sicher dass
 Herr Poulser die Taufe gut in Erinnerung
 hat. Darum bitte ich Herrn Poulser höflichst
 mit die Urkunden zu zusenden. Denn
 es ist unmöglich ohne Urkunden etwas
 zu erreichen. Sage Herrn Poulser im
 voraus meinen besten Dank.

Hochachtungsvoll

Gerda Gaidies.

Fru Gerda
 Gaidies beder
 i et brev fra
 Lübeck "pastor"
 Asger Poulsen
 sende en dåbsat-
 test for sin søn.

og stadig med meget begrænsede
 dagsrationer af mad og brændsel.
 Beskæftigelsesmæssigt havde han
 det svært ifølge Walther Braun,
 fordi han havde været medlem af
 nazistpartiet.

Frøken Klara Schrade ankom i
 juli 1945 og blev interneret i den
 nye lejr i Slotspavillonen. Da hun
 30. august 1946 skrev til Asger
 Poulsen fra lejren på Thistedvejen
 i Aalborg, havde hun et kritisk
 syn på tiden i Slotspavillonen.
 "I almindelighed har vi det her i

Aalborg bedre end i Pavillonen.
 Ganske vist lever vi også her adskilt
 fra Danmark og den øvrige verden,
 men den store omkreds giver så
 meget bevægelsesfrihed, at vi mid-
 lertidigt glemmer pigtrådshegnet.
 Soldater står her kun ved gadeover-
 gange for at kontrollere passersed-
 ler, ganske vist i samme udrustning
 som i Hillerød. De behandler os
 anstændigt ved enhver nødvendig
 tilbageholdelse, ofte endda høfligt.
 Våbentrusler har vi ikke oplevet
 her. Her generer bajonetterne os
 ikke. Maden er mere velsmagende
 og bedre end i Pavillonen. ... Vi
 bor i svenskerbarakker med små
 stuer. Modsat Hillerød, hvor op til
 47 mennesker var anbragt i ét rum,
 har stuerne her kun 6-12 beboere.
 I alle disse forhold længes vi ikke
 tilbage til Pavillonen".

Det skal dog tilføjes, at Klara
 Schrade, allerede mens hun sad i
 Slotspavillonen, skrev en ret nu-
 anceret beretning om sit første år
 som flygtning i Danmark: "Et års
 internering. - Hvad har det bragt
 os? Udover alle gode og dårlige
 erfaringer også den erkendelse, at
 ikke kun Tyskland har to ansigter,
 som det er blevet sagt os, men des-
 værre også de andre. Som allerede
 nævnt, gør det os ondt, at vi ikke
 lige med det første kan gengælde
 danskerne det gode, de gør mod os.
 Men på årsdagen for internerin-
 gen vil jeg gerne af hjertet udtale
 det ønske: Gud bevare Danmarks
 beboere fra nogensinde at skulle

være flygtninge, som vi er det. Hvis
 denne tunge skæbne dog skulle lig-
 ge og vente på dem i overraskende
 vendinger i verdenshistorien, måtte
 så Gud gengælde deres kvinder og
 børn alt det gode, som Danmark
 har tilstået os i vores lidelse, men
 ikke - pigtråden og bajonetterne".

Over for Asger Poulsen giver
 hun udtryk for stor taknemmelig-
 hed, da hun i juli 1947 kan rejse
 tilbage til Sachsen, og hun beretter
 detaljeret om sine problemer efter
 hjemkomsten.

Lægeenken, fru Erna Ebner fra
 Königsberg fik i august 1947 en
 anbefaling fra Asger Poulsen, efter
 at hun og hendes 14-årige datter
 var blevet overført fra Hillerød til
 Kløvermarkslejren: "Hun har som
 kundskabsrig og forstående pæda-
 gog undervist ungdommen i Missi-
 onshøjskolen i engelsk og fransk".

Hendes datter Ingrid Dorothea
 blev konfirmeret i Kløvermarks
 Kirke. Walther Braun skriver om
 fru Ebner, at hun i Kløvermarken
 har fået tildelt et nyt gebis af den
 danske stat, hvilket han finder
 både meget rørende og morsomt.
 Fru Ebner vendte siden tilbage
 til Østprøjsen, mens datteren
 emigrerede til USA.

Efter 75 år er det nærliggende
 at sammenligne modtagelsen af de
 tyske krigsflygtninge, civile og så-
 rede soldater, med den modtagelse,
 som de ukrainske flygtninge får i
 dag. Men situationen er selvsagt
 grundlæggende anderledes. Ukrai-
 nerne er jo vores "venner", mens
 tyskerne dengang i udpræget grad
 var vores "fjender". Det huma-
 nistisk funderede hensyn til den
 enkelte flygtning er dog (eller bør
 være) det samme.

KILDER:

Anders Rud Blomberg, "En kirkegårdsleders oplevelser under den tyske besættelse 1940-45 på Hillerød Kirkegård, Kirkegården, 2, 2012, side 20-23. Artiklen er oprindeligt skrevet i 1988. Anders Blomberg levede 1907-1991.
 DS Navneregistre - Flygtninge: <https://navneregistre.dis-danmark.dk/flygtninge/index.php>
 John V. Jensen, Tyskere på flugt, Aarhus Universitetsforlag, 2020
 Klara Schrade, "Ein Jahr Internierung", i Deutsche Nachrichten 1946 Nr 25, 1. juli 1946.
 Mappen med flygtningebreve til Asger Poulsen, skænket af Ib Westergaard, indgår nu i Lokalhistorisk Arkiv, Hillerød Bibliotek.